

BULGARIAN SONG FOLKLORE IN THE STUDIES OF MUSIC IN THE 5TH TO 7TH FORM OF COMPREHENSIVE SCHOOL**Milana Vlahova - Ilkova**South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Bulgaria milana_v_i@abv.bg

Abstract: The Bulgarian song folklore is interesting for its exceptional variety. The ancient moods and maqams are combined with varied metro-rhythmics or non-measured melodies, with an opulence of compound metres in various tempo manifestations. It also bears the specific signs of the regional folklore areas, which still are distinguished for their diversity, regardless of the globalisation that proceeds quickly.

As a teacher with many years of experience in teaching the special subject of Folklore Singing in the classes majoring Music at “Sv. Sv. Kiril & Metodiy” National Humanitarian High School of Blagoevgrad, I was willing to understand the extent to which this musical folklore richness had become known to the rising generation and how informed our future students applying to the music classes at the high school level of education were of it.

The purpose of this paper is to establish the extent to which the mood variety existing in the Bulgarian folklore music has been reflected by the folklore song contents of the Music textbooks for the 5th to the 7th form of the comprehensive school and if the students have any musical and aural notions and knowledge of the mode organisation of Bulgarian folklore music.

The curricula of the subject of Music at comprehensive schools are in compliance with the state educational requirements that underwent updating during the past years. The authors of textbooks of Music are also guided by them when composing the books. A general overview reveals a variety of the musical topics studied at the junior high school stage – the 5th to 7th form – and could provide the rising generation with a good musical culture.

My research is aimed in particular to the folklore song contents for performance covered by the textbooks, as well as to the theoretical acquaintance with the specificities of the Bulgarian music folklore. Therefore, my intention was to observe the dynamics of development of the specific themes in such teaching aids and I reviewed and analyzed older textbooks of Music from years 2006, 2007 and 2008 (they were used up to the past year) and compared them to the newest ones from years 2016, 2017 and 2018 of “Prosveta” Publishing House. Their authors are the same.

This paper presents the results from the analysis of the Bulgarian folklore songs included in the two sets of textbooks, as well as the conclusions drawn.

Keywords: folklore songs, ancient moods, maqams, music studies

БЪЛГАРСКИЯТ ПЕСЕНЕН ФОЛКЛОР В ОБУЧЕНИЕТО ПО МУЗИКА V-VII КЛАС. НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНОТО УЧИЛИЩЕ**Милана Влахова - Илкова**Югозападен университет “Неофит Рилски” – Благоевград, България milana_v_i@abv.bg

Резюме: Българският песенен фолклор е интересен и пъстър със своето разнообразие. Старинните ладове и маками са съчетани с разнообразна метроритмика или безмензурни мелодии, с богатство от неравноделни метруми в различни темпови проявления. Той носи и специфичните белези на регионалните фолклорни области, които все още се открояват в своето разнolikост, въпреки бързия темп на настъпващата глобализация.

Като дългогодишен преподавател по специален предмет „Народно пеене“ в паралелка с профил „Музика“ към НХГ „Св.Св. Кирил и Методий“ гр. Благоевград, аз исках да разбера доколко това музикално фолклорно богатство е станало достояние на подрастващите, каква информация имат за него бъдещите ни ученици, кандидати за музикалната паралелка в гимназиалната степен на обучение.

Целта на настоящия доклад е да установя, до колко ладовото многообразие, което съществува в българската народна музика е отразено в народно-песенния материал в учебниците по музика за V-VII кл. на общообразователното училище и имат ли учениците натрупани музикално-слухови представи и знания, относно ладовата организация в българската народна музика.

Програмите за обучение по предмета „Музика“ в общообразователните училища са съобразени с държавните образователни изисквания, които се актуализираха през последните години. По тях и авторите на учебниците по музика се ръководят при съставянето им. Обищя преглед, показва едно

разнообразие на разглежданите музикални теми в прогимназиален етап V-VII кл. и биха могли да дадат на подрастващите една добра музикална култура.

Изследването ми е насочено конкретно към народно-песенния материал за изпълнение в учебниците, както и с теоретичното запознаване със спецификата на българския музикален фолклор. Затова, исках да видя динамиката на развитие по конкретната тематика в тези пособия като направих преглед и анализ на по-стари учебници по „Музика“ - 2006, 2007 и 2008 години (които бяха действащи до миналата година) и ги съпоставих с най-новите от 2016, 2017 и 2018 г. на изд. „Просвета“. Те са от едни и същи автори.

В настоящия доклад са представени резултатите от анализа на включените български народни песни в двата комплекта учебници, като са направени съответните изводи.

Ключови думи: народна песен, старинни ладове, маками, обучение по музика.

Българският песенен фолклор е интересен и пъстър в различните фолклорни области, които все още се открояват със своята разноликост, въпреки бързият темп на настъпващата глобализация. Той е изграден на базата на старинните ладове и маками, съчетани с разнообразна метроритмика или безмензурност, с богатство от неравноделни метруми в различни темпови проявления, с богата орнаментика и други, специфични изразни елементи в музикалната тъкан. Всичко това е в основата на идентичността на народната ни песен. За да бъде оценено, запазено и пренесено това фолклорно богатство за идните поколения, са необходими усилията не само на съответните институции, но и активното участие на музикалните педагози, ангажирани в масовото и специализирано музикално обучение и възпитание.

Като дългогодишен преподавател по специален предмет „Народно пеене“ в паралелка с профил „Музика“ към НХГ „Св.Св. Кирил и Методий“ гр. Благоевград, направих проучване относно степента на запознаване на учениците от прогимназиялния курс с българския песенен фолклор. Това ми беше необходимо за да установя статуса на подготовка на нашите бъдещи ученици, кандидати за специализираната паралелка в гимназията.

Обектът на изследването ми бяха учебниците по музика на издателство „Просвета“ за V- VII клас (най-често използваните за сега). Те са съобразени с държавните образователни изисквания за обучение по музика в съответните класове⁸⁸.

Целта ми беше да установя, до колко ладовото многообразие съществуващо в българската народна музика е отразено в предложения песенен материал. Доказано е, че в тази възраст, чрез подходящо педагогическо въздействие и насоченост, от голямо значение е натрупването на различни музикално слухови представи като основа и предпоставка за успешното музикално обучение и възпитание на учениците. Изграждането на усет към ладовата специфика на музикалния ни фолклор не би било успешно, без активното и целенасочено участие на музикалния педагог. Това се дължи на факта, че устната традиция на предаването на песенния фолклор, отдавна е с прекъснати връзки между поколенията, както и със съответната среда в която се е изпълнявал. От десетилетия в България звучи музика от различни жанрове, базираща се изключително на западноевропейската мажорно-минорна музикална система. Затова и у подрастващите по-лесно се формира ладотоналностен усет, отговарящ на тази ситема.

Общият преглед, на учебните пособия, показва едно разнообразие от музикални теми, предвидени за разглеждане в прогимназиален етап на обучение (V-VII клас), които биха могли да запознаят подрастващите с разнообразни стилове и жанрове музика, творци и изпълнители – предпоставка за изграждането на добра обща музикална култура. За по-цялостно разглеждане на проблема относно застъпения фолклорнопесенен материал направих преглед и анализ на по-старите учебници по музика – от 2006, 2007 и 2008 години (които се използват до миналата година) и ги съпоставих с най-съвременните от 2016, 2017 и 2018 години, съставени по обновените държавни образователни изисквания⁸⁹.

При първата група учебници се получиха следните резултати:

*Учебник по музика за 5 клас*⁹⁰:

- от народните песни предвидени за пеене (общо 9 на брой), четири са в дорийско ладово наклонение, една в йонийско ладово наклонение, една във фригийско ладово наклонение,

⁸⁸ Вж. Наредба №5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка

⁸⁹ Вж. Приложение № 6 към чл. 4, т. 6 чл. 4, т. 6, стр. 89-90

⁹⁰ Матеева, З., В.Сотирова, Учебник по музика за 5 клас, София, 2006 г. изд. Просвета

две в еолийски лад и една в макам Хиджаз. По такъв начин са застъпени песни в едни от най- често срещаните ладове характерни за фолклорната ни музика;

- песенният материал е от четири фолклорни области: четири песни са от шопската, три са от Северна България, една от пиринска и една от добруджанска.

*Учебник по музика за 6 клас*⁹¹:

- за учебната година са предложени 10 народни песни, от които четири в дорийско ладово наклонение, три в йонийско ладово наклонение, една във фригийско ладово наклонение и две в пентатоника;
- само три фолклорни области са представени чрез песните- четири са от тракийската, три от пиринска и три от родопската. Тук, в сравнение с предишната година, учениците се запознават с особеностите на още две фолклорни области – тракийската и родопската.

*Учебник по музика за 7 клас*⁹²:

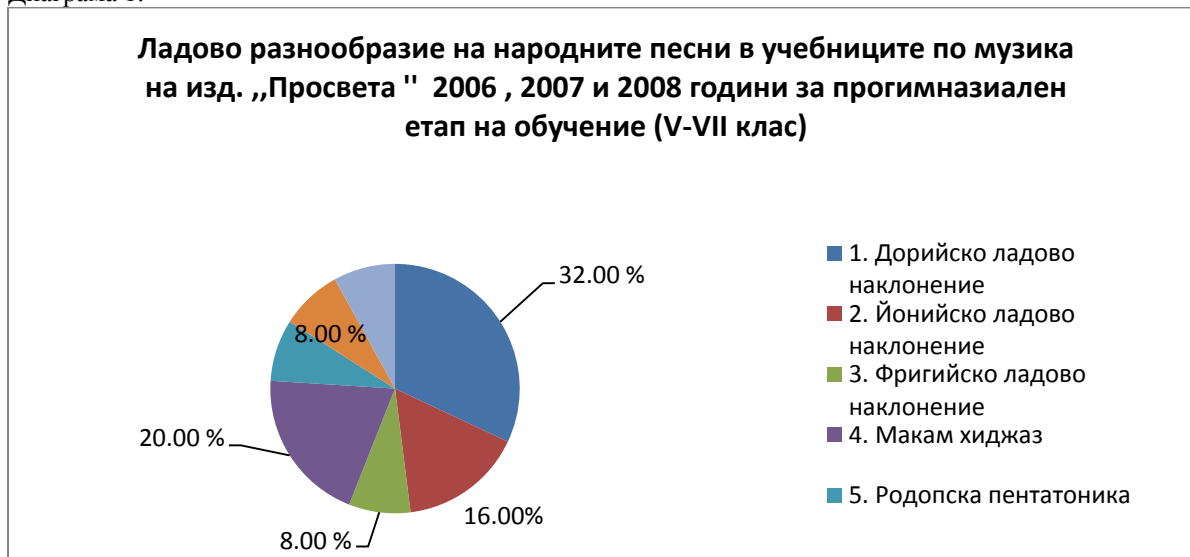
- от шесте народни песни за изпълнение, четири са в макам Хиджаз и две в дорийски лад;
- предложените песни са от следните фолклорни области: една от тракийската, три от пиринската и две от шопската.

Анализът на трите учебника, показва превес на песните с дорийско ладово наклонение, които са 32 % от всички предвидени за разучаване и пеене. (Диаграма 1). Следват песните в макам Хиджаз 20.00%. За съжаление последните не са логично разпределени в трите класа. Предвид факта, че са необходими повече певчески умения за да бъде изпълнен характерния интервал в този макам (ув. 2 - хиатус), по-голям брой песни (четири) са предвидени за пеене в VII кл. В V кл. има една песен и за съжаление нито една в VI кл. Така се получава „луфт“ от една година. За запълването на този пропуск, явно се разчита на учителя по музика.

Същото неравномерно разпределение се наблюдава и при песните в йонийско наклонение (за целия период от 3 години те представляват 16% от всички песни, като в V клас има само една, три са в VI клас, а в VII нито една).

Много малко са застъпени песните във фригийско ладово наклонение (8% от всички), а то също е характерно за българската народна музика. Същият е броят на песенния материал в пентатоника, еолийски лад и дорийски лад (8%), което означава, че за трите години на прогимназиалния етап на обучение (V-VII клас) са предвидени само по две песни от съответния лад за разучаване.

Диаграма 1:

Въпреки привидното разнообразие по отношение на ладовата принадлежност на песенния материал, образците, носители на характеристики на някои от ладовете са недостатъчни, за да се натрупат достатъчно музикално- слухови представи, като предпоставка за по-нататъшното им разпознаване и различаване от звучащата посевместно мажороминорна западноевропейска музикална система.

⁹¹ Матеева, З., В.Сотирова,, Учебник по музика за 6 клас, София, 2007 г. изд. Просвета

⁹² Матеева, З., В.Сотирова, Учебник по музика за 7 клас, София, 2008 г. изд. Просвета

От 2016/2017 г. държавните образователни изисквания за масовото музикално обучение и образование са актуализирани и учебниците вече изучават „Музика“ с нови учебни пособия. При направения анализ на тези учебници стигнах до следната фактология:

*Учебник по музика за 5 клас*⁹³:

- от деветте народни песни за пеене, три са в йонийско ладово наклонение, три в родопска пентатоника и по една има във фригийско ладово наклонение, в дорийско ладово наклонение и в еолийски лад (непълен звукоред);
- включените песни са от следните фолклорни области: по три от пиринска и от родопска, две от тракийска и една от странджанска.

*Учебник по музика за 6 клас*⁹⁴:

- за пеене са предложени 11 народни песни: 8 в дорийско ладово наклонение, две в макам Хиджаз и една в еолийски лад (пълен звукоред);
- от шопска фолкорна област има четири песни, три от северняшка и по две от тракийска и добруджанска фолклорни области.

*Учебник по музика за 7 клас*⁹⁵:

- от седемте песни за пеене три са в макам Хиджаз и по две във фригийско и в дорийско ладово наклонение.
- песеният материал е от четири фолклорни области: три от шопската, две от пиринска и по една от Тракия и от Северозападна България.

Анализът на фактологичния материал относно ладовата принадлежност на предложените за изучаване български народни песни в новите учебници по музика (вж. диаграма 2) сочи, че най-много песенен материал има в дорийско ладово наклонение (40,74 %).

Диаграма 2:

Песните във фригийско ладово наклонение са само 11,11 %, като в VI кл. липсват такива песни. Тук е уместно да се отбележи, че според водещи фолклористи, в България песните в този лад са често срещани. (Кауфман, Н., 1977:33; Тодоров, М., 1966:123)⁹⁶ Същият процент важи и за песните в йонийско ладово наклонение. В еолийски лад са 7,40 %, а 18,52 % от всички песни са в макам Хиджаз. Последните са разпределени в тези учебници методически по-успешно- две в VI кл. и три в VII кл. Песни в родопска пентатоника има само в V кл. (11,11%). Общо те са три и за съжаление следват два класа в които липсват песни в този диатоничен лад. Най-малко са застъпени песните в еолийски лад 7,40% - по една в V и в VI клас. Интонационно те не са трудни за изпълнение, а и мелодически еолийският лад съвпада с натуралния минор, което допълнително улеснява учениците.

⁹³ Матеева, З., В.Сотирова и др., Учебник по музика за 5 клас, София, 2016 г. изд. Просвета

⁹⁴ Матеева, З., В.Сотирова и др., Учебник по музика за 6 клас, София, 2017 г. изд. Просвета

⁹⁶ Кауфман, Н., Българска народна музика. С., 1977
Тодоров, М., Българска народна музика. С., 1966

Сравнителната диаграма (вж. диаграма 3) на ладовото разнообразие в песенния материал предложен в старите и в новите учебници по музика за V-VII клас на общообразователните училища показва следното:

Диаграма 3:

- в по - новите учебници се наблюдава леко увеличение на песните в дорийско ладово наклонение - с 8,47%;
- песните в макам Хиджаз са намалели с 1,48%. Със същият процент са по-малко песните в йонийско ладово наклонение ;
- песните в родопска пентатоника и във фригийско ладово наклонение са се увеличили с по 3,11%, но първите се явяват само в пети клас, а вторите липсват в шести;
- в дорийски лад (един от характерните за българския фолклор) са само 8% от песните в старите учебници, а в новите такива дори липсват.

Обобщените данни от изследването показват, че в период от десет години няма значителни промени по отношение на ладовото многообразие на песените, предназначени за пеене в разглежданите учебници по музика за V – VII клас на общообразователните училища. Основните тонови родове и видове ладове характерни за българската народна музика са застъпени в предложения песенен материал на посочените учебници, но няма цялостна концепция за целия прогимназиален курс относно запознаването с песни в най- характерните за българския фолклор ладови структури. Липсва методически планирано и целенасочено обучение в тази насока. По този начин се нарушава ритмичността при спираловидното наслояване на определени модели с цел изграждането на усет за ладовата организация в българската народна музика. Същите пропуски се отнасят и до запознаването с характерните особености на различните музикалнофолклорни области в България. Освен това, много малко от съпроводите на песенния материал в записите, съпътстващи учебниците се изпълняват от народни инструменти и с подходяща хармонизация за народната ни песен. Повечето акомпанименти са направени със съвременни електронни или акустични инструменти и са с хармония, основана на класическата мажорно-минорна система. Това допълнително „размива“ характерната ладова структура на музикалния ни фолклор.

Посочените проблеми биха могли да бъдат разрешени, ако учителите по музика имат волята, желанието и подготовката за да успеят да комбинират и запълнят с подходящ музикален материал посочените пропуски. Безспорно на този етап би трябвало да разчитаме на тяхната професионална отдаденост и креативност. Надявам се, че с това изследване съм успяла да обърна внимание на

музикалните педагози - радатели за запазването на българския фолклор към един немаловажен пропуск в масовото музикално обучение и възпитание.

ПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- [1] Матеева, З., В.Сотирова, Учебник по музика за 5 клас, София, 2006 г. изд. Просвета
- [2] Матеева, З., В.Сотирова, Учебник по музика за 6 клас, София, 2007 г. изд. Просвета
- [3] Матеева, З., В.Сотирова, Учебник по музика за 7 клас, София, 2008 г. изд. Просвета
- [4] Матеева, З., В.Сотирова, и др., Учебник по музика за 5 клас, София, 2016 г. изд. Просвета
- [5] Матеева, З., В.Сотирова, и др., Учебник по музика за 6 клас, София, 2017 г. изд. Просвета
- [6] Матеева, З., В.Сотирова, и др. Учебник по музика за 7 клас, София, 2018 г. изд. Просвета
- [7] Приложение № 6 към чл. 4, т. 6 чл. 4, т. 6, стр. 89-90 (<https://www.mon.bg/bg/100105>)
- [8] Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка, стр.125-128
(<http://www.ruo-sofiagrad.com/%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8-%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B5/%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4-%E2%84%96-%D1%80%D0%B4-09-414129082017-%D0%B3-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D1%8A%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5?page=6>)
- [9] Кауфман, Н., Българска народна музика.С., 1977 г.
- [10] Тодоров, М., Българска народна музика .С., 1966 г.